

[O.] Jacek Maria Norkowski OP, *Człowiek umiera tylko raz. Mało znane fakty dotyczące śpiączki, stanu wegetatywnego i śmierci mózgowej*, Wydawnictwo Thaurus, Warszawa 2013, 182 strony (ISBN 978-83-64124-00-6)

Autor prezentowanej pozycji książkowej jest lekarzem i zakonnikiem (ur. 1957 r.). Studia medyczne ukończył w 1982 r. na obecnym Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu. W 1991 r. na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie obronił pracę: *Świat wewnętrzny i świat zewnętrzny człowieka: logiczna współzależność* i uzyskał stopień magistra filozofii. W roku 2009 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu obronił pracę doktorską z dziedziny medycyny: *Śpiączka pourazowa, stan wegetatywny oraz śmierć mózgowa w świetle wybranego piśmiennictwa. Ewolucja poglądów medycznych i jej etyczne implikacje*. Nie wykonując zawodu lekarza, jest kapłanem, jak również wykładowcą teologii moralnej i bioetyki na Papieskim Uniwersytecie Świętego Tomasza z Akwinu (*Angelicum*) w Rzymie.

Problematyka książki skupia się na zagadnieniach związanych ze śpiączką, stanem wegetatywnym i śmiercią mózgową. Omawiana pozycja jest w równym stopniu poświęcona pacjentom, co samej medycynie, jej rozwojowi oraz dylematom moralnym, które temu towarzyszą. Autor pokazuje, w jaki sposób błędne rozróżnienia terminologiczne i kryjące się za nimi błędne koncepcje filozoficzne prowadzą lekarzy do stawiania błędnych diagnoz.

Okazuje się, że w trudnych przypadkach diagnostycznych odnoszących się do aktywności umysłowej, dobór określonych kryteriów pozwala na zmianę diagnozy stanu pacjenta. Autor upomina się o wypracowanie ostrzejszych i precyzyjniejszych kryteriów określających śmierć, gdyż praktyka medyczna, odwołująca się do dzisiejszej definicji pnia mózgu, często wygląda inaczej, niż sądzi o tym niezorientowany dobrze w tych zagadnieniach przeciętny człowiek.

Lektura książki uświadamia czytelnikowi jak nieostre jest pojęcie śmierci mózgowej oraz kryteria jej diagnozowania i na jakie trudności jest narażona diagnostyka lekarska, oraz jak w praktyce lekarskiej sama definicja śmierci zaczyna być rozluźniana w celach ułatwień transplantacyjnych. Istnieją przy tym dyskusje i różnice stanowisk wśród samych lekarzy, specjalistów od diagnostyki śmierci.

Książka zmienia perspektywę patrzenia na chorych z głębokimi uszkodzeniami mózgu. Autor pokazuje, w jaki sposób zwiększająca się wiedza o aktywności mózgu w stanach jego poważnych uszkodzeń umożliwia rozpoznanie aktywnych procesów świadomościowych. Ukazuje w końcu, w jaki sposób nowe techniki diagnostyczne i terapeutyczne oraz nowe środki farmakologiczne pozwalają na lepsze uchwycenie istnienia różnych przejawów świadomości u pacjentów znajdujących się w stanie wegetatywnym lub w stanie śmierci mózgowej, a także jak nowe techniki terapii stosowanej u pacjentów z objawami śmierci mózgowej przynoszą nieoczekiwane dobre rezultaty.

Filozoficzno–moralna wartość książki jest widoczna dzięki wprowadzeniu perspektywy personalistycznej, chroniącej przed wyłączną oceną wartości życia ludzkiego przez pryzmat jakości i sprawności cielesno–organicznej czy właściwego funkcjonowania mózgu. Autor odrzuca redukcjonistyczną perspektywę, która umożliwia w wielu przypadkach stosowanie eutanazji lub wyrokowanie o śmierci mózgowej w celach transplantacyjnych, choć często szybka rehabilitacja mogłaby dawać jeszcze szansę na powrót do zdrowia. Wreszcie, Autor obala podstawowe dogmaty, że odmawianie rehabilitacji chorym z głębokimi uszkodzeniami mózgu skazuje ciężko chorych ludzi na eutanazję bierną lub na eutanazję czynną.

Wszystkie te zalety książki powodują, że na pewno wzbudzi ona zainteresowanie w szczególności pośród filozofów i bioetyków zajmujących się zagadnieniami bioetycznymi oraz wśród lekarzy stających w swojej praktyce zawodowej przed dylematami moralnymi. Zainteresuje także studentów, dziennikarzy,

katechetów i polityków – pragnących uporządkować wiedzę w tej zawilej i skomplikowanej problematyce. Dzięki klarownej, usystematyzowanej i uporządkowanej prezentacji materiału, może być też polecona szerokiemu gronu czytelników.

Henryk Ćmiel *OSPPE*